Марјан Чакаревић

ШТА ЈЕ МОДЕРАН ПЕСНИК?

Реч на додели награде „Меша Селимовић” Дејану Илићу, за збирку песама *Долина Плистос*, у издању НБ „Стефан Првовенчани”

Поезија Дејана Илића, у низу асоцијативних кругова и интроспективних покрета, поставља пред читаоца, можда помало из другог плана, али ипак јасно – и питање модерности. Дакле онај ко је током претходне две деценије читао књиге овог песника, морао је – макар на рубовима свог читалачког искуства, или пак можда као подсвесни, и дисторзирани ехо оног старог Елиотовог питања: шта је класик – поставити себи питање: ко је или шта је модеран песник, односно модерна поезија?

Постављање класичног наспрам модерног, међутим, иако у поезији и уметности постоји одавно, чини се да нема ону опозитну снагу која би можда била подразумевана. И то не зато што је наспрам класичног примереније поставити пролазно, или помодно, а наспрам модерног – анахроно, већ из разлога што оно што је модерно мора у себи садржати барем дашак класичног, и обрнуто: класично се, да би задржало свој статус, мора изнова и изнова потврђивати као модерно.

Све ово постаје још мутније када се поткрепи конкретним примерима: Црњански и Андрић, рецимо, иако припадају истој књижевној генерацији, на сасвим другачије начине су класични, баш као што су и једнако различито модерни. Реч је дакле о различитим равнима и интензитетима класичности, односно модерности.

Па ипак, када се приђе поезији Дејана Илића, читалачки утисак боји нешто недвосмислено модерно: брзина смењивања слика и у вези са њом специфична и, ако се тако може рећи, „филмска” или пре „спо-

товско-рекламна" језичка економија; лексика, па и појмовна апаратура позајмљена из савремене, пре свега француске постструктуралистичке филозофије, а која је то преузела из низа природних и друштвених наука; одсуство готово свих класичних фигура и тропа, изузимајући поређење и метафору; изразито синкопиран песнички ритам, означен безбројним зарезима и опкорачењима; од неоавангарде наслеђено онтолошко неповерење у језик и његову моћ да искаже свет. Другим речима: све оно што се до недавно сматрало песничким квалитетима, потиснуто је дубоко у други план, или је једноставно нестало. Животни призори на које су песници претходних епоха „трошили" строфе, па и читаве песме, а што је од времена авангарде смештано у једну слику, сада стаје у један стих, синтагму или тек једну реч. Као да је од речи сада довољно видети само површину, фасаду, или омот, а да све оно што би било унутар речи или песничке слике читалац савремене поезије може, и мора, сам да распакује, односно дослика и домисли.

У вези са тим, досадашњи песнички пут Дејана Илића могао би се одредити као изграђивање, односно стицање поверења у језик и свет. Од трокњижја *Фигуре*, *У боји без тона* и *Лисабон*, које карактеришу чврст концепт, интимни простори на самој ивици херметичности и преиспитивање језика и уопште логоцентричног модела песничког света, и у којима стога осим песничког субјекта и језика нема других лирских јунака, преко прелазне књиге *Дувански пут*, све до отварања према свету почев од *Кварта*, па до књига *Из викенда* и *Катастар* – Илић се из песме у песму кретао, освајао простор. Од камерних, скучених соба у којима, чинило се, као да постоје и живе само речи, преко кварта, суседства, града, родитељског дома на селу, куће на мору и, коначно, осунчаних предела Грчке и Венеције, Илићев лирски јунак, односно у књизи *Долина Плистос* – лирска породица, у сталном је покрету. Песма, модерна песма дакле подразумева кретање.

Ово кретање није само спољашње, које значи промену места у простору, већ је и унутрашње, односно кретање у времену. Али постоји и међукретање, лирски покрет, који прати чулне надражаје и трзаје свести, осећања и памћења и које се, чини се, не може подвести под ова два типа.

Пратећи пренадражену свест данашњег човека, модерна поезија је највише фокусирана на ово последње кретање. Али права или велика поезија мора увек водити рачуна и о спољашњем и унутрашњем кретању.

Рекло би се да су у песмама из *Долине Плистос*, барем за нијансу више него у свим претходним Илићевим књигама, ова три кретања усклађена, али и усложњена, и то на неколико равни. Најпре, лирски јунак, односно субјекатска инстанца овде је раслојена, и није поједи-

нац него породица. Као да већину песама исписује неки дух-чувар породице који, иако говори кроз речи оца, стално води бригу о томе шта доживљавају мајка и ћерка. Реч је дакле о трочланој породици и о путовању, односно изласку из земље, који, будући такав, може да из најдубљег памћења призове бекство из Витлејема пред покољ младенаца. Иако у песмама нема никаквих непосредних референци на овај библијски догађај, важно је приметити његово присуство у подсвести текста. Потом, сасвим непосредно, крећући се кроз данашњу Грчку, од места до места, лирски јунаци се истовремено крећу и кроз време, прецизније кроз античку митологију и историју. Али антика овде није присутна као у поезији неосимболиста, Лалића, Христића или Радовића, она није ни по чему повлашћен простор у односу на који се онда самерава садашњица, већ је тек један, иако наравно незаобилазан, утисак који се каталогизује на путу. Идући ка северу, лирски јунаци пролазе и хеленски период и Византију, па потом, у песми у којој ћерка први пут зачује хоџу са минарета, и кроз средњи век, када ислам долази на Балкан, а онда, у циклусу посвећеном венецијанским трговима и кроз епоху ренесансе, да би се све завршило у будћности, наговештајем следећег путовања.

Све песме су, међутим, смештене у непосредну садашњост, путовање се одвија пред очима читаоца, градови, сеоски живот и природа, обични дани и празници, људи које чланови породице виде на трен или на неколико дана, све то промиче овим стиховима, из епизоде у епизоду, од станице до станице. Унутрашње и спољашње путовање на тај начин теку равномерно са оним трећим, лирским, које хировитим асоцијативним скоковима уноси ону најбитнију динамику у песме. Целу скалу осећања и утисака надсвођује смирен, благо дитанциран, и у тој дистанцираности дискретно меланхоличан тон, који сугерише пролазност путовања и свест о повратку кући.

Тај однос између дома и привременог путног боравишта овде је измењен: на више места у песмама лирски јунак варира реченицу: „Овде бих и ја могао живети", а насупрот том осећању стоје искази везани за домовину: „Ово је лоша земља", „Овде живе лоши људи". Домовина дакле није више повлашћено место, изузимајући најинтимнији простор самог дома, а опет, због своје недвосмислене привремености, то никако не могу бити ни места пута. Да ли је онда аутогрил, као нимало случајно изабрано последња тачка у овој књизи, тај повлашћени простор? Не чак ни хотели или мотели, као код Набокова, у којима се проведе барем једна ноћ, него аутогрил, као место где се стане на пола сата или највише сат, пре него што се настави даље? Или је тај простор, барем за песника, само песма, у којој се, како-тако, на једном месту окупљају, каталогизују и светлуцају сви привремени и најпри-

временији утисци, трепере сва најпролазнија осећања, у којој мимогред блесну сећања на културно наслеђе, призори из књига, музике и филмова? Да ли је дакле песма једини, ако не повлашћени, простор где се песник и његов субјекат осећају као код куће? Да ли тај простор стога јединствено место, односно, другим речима, да ли је игде другде осим у песми, и уопште уметности, могуће сагледати живот као целину, осетити његово трајање, доживети истовремено и овде и тамо, и јуче и данас и сутра? Ако је одговор на сва ова питања барем у одређеној мери потврдан, може ли се онда, и на који начин, та нова егзистенцијална ситуација довести у везу са животом који милиони људи данас живе на друштвеним мрежама, и у који све више и све дубље верују као у свој прави живот?

Модерна поезија мора да поставља сва ова питања, или у најмању руку мора да их буде свесна. Јер када она опседају људе кроз дужи временски период, та питања и теме постају класични. Модерна поезија дакле мора бити епохално одговорна.

Дејан Илић је у *Долини Плистос*, свестан те одговорности, сва ова питања поставио и на уметнички најсугестивнији могући начин, попут правог мађионичара, створио илузију да је све оно привремено и пролазно заправо јединствено и највредније. И да – макар колико траје једна песма или једна књига песама – готово све је како треба.